

9. Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
10. Токар П. Нові реалії сучасних кордонів. – Ужгород: КП «Ужгородська міська друкарня», 2008. – 317 с.
11. Оптимізація системи транскордонного співробітництва: концепція та її пілотна імплементація (на прикладі сусідніх регіонів Угорщини, Словаччини, Румунії та України) / під ред. С.І. Устича.- Ужгород: Ліра, 2012. – 119 с.
12. Посібник із індексації та моніторингу транскордонного співробітництва / під ред. С.І. Устича. – Ужгород: Ліра, 2012. – 79 с.
13. Індексні дослідження транскордонного співробітництва. – Ужгород: Ліра, 2012. – 244 с.
14. Index of TBC [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.borderdialogues.eu/index>
15. Projekt „Liczmy się z granicą [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eurobalt.org.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=46&Itemid=92
16. Ex borea lux? Learning from the Finnish and Norwegian Experience of Cross-border Cooperation with Eastern Neighbours/ – Prague: ISD, 2012.

І. Артёмов, Л. Середа, С. Зуб

ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОЛЕКТИВІВ ДЛЯ СПІЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ (з досвіду УжНУ)

«Що стосується досліджень інноваційного розвитку, то і передові країни, і ті, що розвиваються, можуть багато чому повчитися одне в одного: жодна країна чи регіон не мають монополії на інновації»

(Генрі Іцковіц. Потрійна спіраль.

Університети – підприємства – держава. Інновації в дії)

Зацікавленість українського освітнього співтовариства проблемами, пов'язаними із входженням до єдиного європейського освітнього простору, зрозуміла і цілком умотивована в умовах світової глобалізації. Адже самоізоляція, відстороненість від процесів, що розвиваються в ос-

вітньому просторі Європи, веде до негативних наслідків. Тому надзвичайно актуальним є завдання інтеграції вищої освіти України в єдиний освітній простір, що дозволить реалізувати широкі можливості для взаємного збагачення історично по-різному сформованих освітніх систем.

Мова йде не про копіювання європейського зразка освіти, а про розвиток кращого національного досвіду організації роботи вищої школи із запозиченням добре зарекомендованих у більшості країн Європи нових форм і методів її функціонування у процесі формування єдиного освітнього простору.

Сучасне суспільство, яке пристосовується до проблем глобалізації, потребує чітких відповідей на чимало запитань і повною мірою розраховує на інноваційні наукові розробки. Вони, в свою чергу, залежать від активного запровадження у навчально-виховний процес вищої школи науково-технічних досягнень, новітніх технологій навчання, заснованих на нових методологічних засадах інтеграційного характеру.

У таких умовах важливим інструментом формування позитивного ставлення до європейської інтеграції, європейських інституцій та загальноєвропейської політики, позиціонування євроінтеграційного процесу та його підтримки можуть і повинні стати комунікації з нашими сусідами, які вже є членами об'єднаної Європи.

Оновлений характер освіти, задекларований у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, відповідно до якої держава може забезпечити гуманістичний характер освіти, що базується на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях і духовності, утвердженні національної ідеї, передбачає використання досвіду провідних вузів Європи та світу. Відомо, що сучасна вища освіта підпорядкована ідеї консолідації українського народу в єдину націю, яка прагне жити у співдружності з іншими народами і державами світу. Вона спрямована на формування національних цінностей і водночас сприяє оволодінню особистістю багатствами світової культури, утвердженню й поширенню глобальних світових цінностей.

Хоча Стратегія оперує терміном «міжнародне співробітництво» (а не «транскордонне»), зазначаючи 15 основних передбачуваних напрямів, окреслимо ті з них, які, на нашу думку, співвідносні з транскордонним співробітництвом [24]. Це зокрема укладання та реалізація угод про співробітництво в галузі освіти і науки; організація освітніх і наукових обмінів, стажування та навчання за кордоном учнів, студентів, педагогічних і науково-педагогічних працівників; розширення участі навчальних закладів, педагогів, науковців, учнів та студентів у різних проектах та програмах міжнародних організацій та співтовариств (Темпус, Еразмус Мундус, Жан Моне тощо); запровадження міжнародних шкіл, дискусійних майданчиків; проведення спільних наукових до-

сліджень з актуальних проблем розвитку освіти та інших сфер господарства; проведення міжнародних наукових конференцій, семінарів, симпозіумів; навчання іноземних громадян та осіб без громадянства у вищих навчальних закладах України [19].

І хоча закон про транскордонне співробітництво був прийнятий Верховною Радою України ще у 2004 році з визначенням термінології та окресленням загальних правових, економічних та організаційних засад його виконання [3], у сфері освіти, зокрема вищої, положення цього документа не знайшли свого повного відображення.

Як зазначають автори колективної монографії М.Б. Євтух та Н.О. Терентьева у параграфі «Транскордонне співробітництво України у сфері університетської освіти: правові аспекти та тенденції розвитку», питання транскордонного співробітництва України активно досліджували в різних аспектах: геополітичних змін євразійського континенту (Є.Кіш, І.Студенников), політико-правовому (Л.Антошкіна, Л.Савош, О.Соскін, С.Устич), економічному (П.Беленький, І.Бураковський, В.Засадко, Ю.Макогон, М.Мальський, Н.Мікула, К.Немець, Ю.Пахомов, М.Сорока, О.Урбан), соціолого-політологічному (П.Токар) та ін. [24]. Серйозні дослідження щодо можливостей транскордонної співпраці в галузі освіти поки що тільки починаються.

Метою нашого дослідження є окреслення наявних та /або можливих векторних напрямів для розвитку транскордонного співробітництва в університетському секторі вищої освіти, механізмів та інструментів його реалізації. Зокрема детально розглядається така важлива організаційна форма цієї співпраці, як створення та діяльність міжнародних науково-дослідницьких колективів.

Залежно від цілей, завдань, характеру транскордонного співробітництва виділяють такі форми співпраці (О.Гарасюк, В.Герасимчук, В.Пила, Т.Терещенко, О.Чмир): одноразові заходи, спрямовані на реалізацію певної мети; довготривала транскордонна співпраця, яка ґрунтується на використанні внутрішніх переваг і можливостей прикордонних регіонів; транскордонна діяльність, що заснована на розробленій транскордонній або міжрегіональній стратегії налагодження взаємовідносин у різних сферах; співробітництво самостійних та незалежних учасників, що відбувається під контролем уповноважених органів влади та самоврядування.

Для України продуктивною у межах транскордонного співробітництва є співпраця з Польщею, Угорщиною, Словаччиною, Чехією.

Закарпатська область у рамках освітньої співпраці визначила такі напрями діяльності: активізація міжуніверситетських контактів на всіх рівнях, реалізація спільних наукових проєктів у рамках європейських наукових програм, проведення фестивалів мистецтв, днів культури тощо.

Розширенню транскордонного співробітництва сприятиме дотримання таких концептуальних позицій щодо статусу та діяльності університетів [24]:

– розширення автономності, що у контексті політики децентралізації розширить права та можливості університетів щодо участі та реалізації транскордонних освітніх програм та проектів. Таким чином, заклади освіти реалізовуватимуть продуктивні проекти, використовуючи наявний людський (науковий, науково-педагогічний) ресурс, вчасно відкидаючи (або відмовляючись) непродуктивні, застарілі, нежиттєздатні програмні заходи;

– створення мультикультурних дослідницьких та навчальних університетських центрів;

– досягнення консенсусу щодо фінансування міжнародних / міждержавних освітніх проектів.

Одним з основних напрямів нарощування конкурентних позицій вітчизняних університетів на світовому ринку освітніх послуг та переведення університетської діяльності на міжнародні стандарти є зміна статусу існуючих навчальних закладів зі створенням окремої групи дослідницьких університетів національного рівня, багатопрофільних регіональних ВНЗ та професійно-технічних навчальних закладів [23]. Цитований автор вважає доцільним стимулювати науково-дослідну творчість викладачів та студентів університетів, що сприятиме активізації і виведенню на якісно новий рівень наукове співробітництво вітчизняних університетів із зарубіжними партнерами (реалізуючи один з аспектів транскордонного співробітництва в сфері університетської освіти) і уможливить просування нових наукових продуктів на світові ринки об'єктів інтелектуальної власності, забезпечуючи інтеграцію університетської, академічної та корпоративної науково-дослідницької діяльності з диверсифікацією джерел її фінансування.

Зауважимо, що реформації в освітній сфері неможливі без паралельних політичних, економічних, культурних змін. Транскордонне співробітництво в університетському секторі базується на них і водночас спричиняє, оскільки без цього є неможливим, зміни в політичному, адміністративному, економічному, правовому, соціальному устрої країни.

Ми вважаємо, що сьогодні у сфері університетської освіти варто спрямувати увагу не на одноразові заходи, а на співпрацю довготривалого характеру з урахуванням транскордонної стратегії співробітництва. Тільки така співпраця може дати дієві результати. Важливою її формою є створення і функціонування **міжнародних науково-дослідницьких колективів (далі – МНДК) на певний період з метою розроблення конкретної науково-практичної проблеми**. Певний досвід

організації МНДК напрацьовувався в університеті протягом останніх років. Він сфокусовувався на здійсненні наукових розробок з комплексу міжнародних проблем і транскордонних процесів.

Так, розроблені системи індексації та моніторингу транскордонних процесів на новому східному кордоні ЄС в рамках реалізації міжнародного проекту за програмою Європейського Союзу є інноваційним науковим продуктом інтернаціонального колективу, в який входили науковці Ужгородського національного університету (д.соц.н. С.І. Устич, д.е.н. В.О. Приходько, к.і.н. І.В. Артёмов, к.е.н. О.С. Передрій, к.і.н. С.І. Мітряєва та ін.) та партнерів з інших країн (проф. М. Гайдош зі Словаччини, проф. Л. Горват з Румунії) [25].

Цей інноваційний продукт отримав високу оцінку наукової громадськості. Проте ще важливішим є його широке суспільне визнання. Так, Моніторингова місія Європейського Союзу рекомендувала його до впровадження по всьому зовнішньому кордону ЄС, а розробники продукту були удостоєні спеціальної відзнаки Асоціації європейських прикордонних регіонів.

Не менш важливими були результати роботи МНДК у складі професорів УжНУ С.І. Устича, І.В. Артёмова, О.С. Передрія, О.В. Пеліна та кращих соціологів Словаччини академіка Л. Фалтяна, проф. В. Струсової та Угорщини – проф. Т. Пала. Йдеться про створення соціологічного сервісу транскордонного співробітництва в рамках міжнародного проекту «Кордони очима людей». Ними було розроблено інноваційний пакет, який склали:

- Методологія соціологічного дослідження транскордонних процесів [17];
- Методичний посібник із проведення емпіричного соціологічного дослідження транскордонного співробітництва, пілотне емпіричне соціологічне дослідження ТКС прикордонних регіонів України, Словаччини, Угорщини та Румунії [18];
- Робоча програма та матеріали лекцій навчального курсу для студентів університетів «Соціологія транскордонних процесів» [6, 21].

Високий ступінь новизни притаманний також науковій розробці, що виконувався МНДК за проектом програми Міжнародного Вишеградського фонду. Ця розробка стосувалася проблем статистики транскордонних процесів. У сформований науково-дослідницький колектив увійшли вже згадувані професори УжНУ С.І. Устич, І.В. Артёмов, співробітник Інституту ТКС з Ужгорода О.Г. Овсянніков, науковці університетів та статистичних служб Польщі (проф. Й. Оленський), Словаччини (проф. Я. Цупер), Російської Федерації (проф. В. Симчера), Австралії (проф. С. Ігнат'єв) [20]. Крім вагомих наукових результатів,

учасниками цього МНДК було підготовлено робочу програму і курс лекцій із транскордонної статистики для студентів ВНЗ прикордонних регіонів України і країн ЄС.

Названі вище розробки засвідчили створення в УжНУ соціально-інноваційних продуктів світового зразка, однаково важливих як у науково-навчальному, так і практичному вимірах.

Яскравим прикладом цього стала реалізація Ужгородським національним університетом наукового проекту «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір» за фінансової підтримки Міжнародного Вишеградського фонду (координатор проекту – директор ННІ євроінтеграційних досліджень доц. І.В. Артьомов) [12].

Метою проекту було розроблення упродовж 2015-2016 років, на основі аналізу європейського, зокрема країн В-4, та світового досвіду інноваційної діяльності вищої школи, шляхом співпраці з виробничими підприємствами області та науковими установами країн Вишеградської четвірки, концепції становлення інноваційного університету європейського типу на базі ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Така концепція давала змогу в контексті транскордонного співробітництва створити у Закарпатській області регіональну інноваційну структуру – Науковий парк «Ужгородський національний університет», завдання якого – забезпечення сталого соціально-економічного розвитку області шляхом впровадження результатів науково-технічної та інноваційної діяльності наукових установ, ефективного використання наявного наукового потенціалу, широкого залучення вітчизняних та закордонних науково-технічних розробок і технологій, регіональних виробничих, енергетичних, природно-сировинних, технологічних, матеріально-технічних та кадрових ресурсів.

В якості конкретних цілей проекту зазначалось:

- 1) дослідження європейського досвіду інноваційної діяльності університетів;
- 2) розроблення механізму ефективної співпраці між наукою та виробництвом у рамках транскордонного співробітництва;
- 3) спільне розроблення навчальних матеріалів для впровадження у навчальний процес у вищих навчальних закладах прикордонних регіонів.

Було визначено цільові групи проекту. Це передусім:

- студенти ВНЗ прикордонних регіонів Словачької Республіки, Угорщини, Польщі, Румунії та України;
- громадські організації, які здійснюють діяльність у сфері транскордонного співробітництва, а також туризму, охорони навколишнього середовища, економічного і соціального розвитку;

- юридичні та фізичні особи, професійна діяльність яких пов'язана з проблемами розроблення, впровадження у виробництво та використання певних зразків інноваційної продукції;
- наукові та дослідні установи країн Вишеградської четвірки, зацікавлені в активізації співпраці в інноваційній сфері;
- представники депутатського корпусу обласної і районних рад, працівники державних адміністрацій та виконавчих органів місцевого самоврядування, професійна діяльність яких пов'язана з проблемами забезпечення сталого соціально-економічного розвитку області.

Однією з умов надання Вишеградським фондом розширеного стандартного гранту на реалізацію зазначеного проекту була участь у ньому партнерів з країн Вишеградської четвірки. **Такими партнерами стали:**

1. Жешувський університет (м. Жешув, Польща).
2. Дебреценський університет (м. Дебрецен, Угорщина).
3. Технічний університет у м. Кошице (м. Кошице, Словачка Республіка).

Менеджмент проекту виходив з того, що у процесі його реалізації повною мірою використовуватиметься досвід роботи університетів сусідніх країн Європи, умови прикордоння, дієва співпраця в рамках виконання міжнародних освітніх програм, що сприятиме інтеграції української вищої школи в європейський освітній та науковий простори.

З огляду на значний обсяг аналітичної роботи, з метою реалізації задекларованих цілей проекту було вирішено створити сім міжнародних груп експертів за різними складовими інноваційного розвитку університетів, зокрема за напрямками:

1. Аналіз та узагальнення кращого досвіду інноваційної діяльності дослідницьких університетів України: стан, основні напрями та пріоритети [7, 22, 30].
2. Інноваційні проекти Наукового парку Ужгородського національного університету [11, 16].
3. Узагальнення досвіду роботи інноваційних університетів Європи, Америки, Азії, зокрема [10]:
 - Узагальнення досвіду країн Вишеградської четвірки з питань інноваційної діяльності університетів та розроблення механізму його впровадження в УжНУ.
 - Нормативно-правова основа діяльності університетів та досвід впровадження інноваційних форм і методів їх функціонування в Республіці Польща.
 - Нормативно-правова основа діяльності університетів та досвід впровадження інноваційних форм і методів їх функціонування в Угорщині.

- Нормативно-правова основа діяльності університетів та досвід впровадження інноваційних форм і методів їх функціонування в Словацькій Республіці.
- 4. Розроблення механізму ефективної співпраці між наукою та виробництвом у рамках транскордонного співробітництва з країнами Вишеградської групи.
- 5. Впровадження освітніх інновацій в контексті Закону України «Про вищу освіту» як необхідна передумова інтегрування в європейський освітній та науковий простір [4].
- 6. Ефективний механізм впровадження результатів інноваційних досліджень: етапи становлення та перспективи розвитку Наукового парку УжНУ.
- 7. Проблеми на шляху створення інноваційного університету: форми та механізми їх вирішення [13, 29].

Активна співпраця з партнерами почалася вже на етапі відбору кандидатів для роботи експертами. Саме партнери сформували остаточний список кандидатів у члени міжнародної групи експертів, на етапі наукових досліджень і узагальнення досвіду аналітичних матеріалів координували комунікацію між експертами і менеджментом проекту, які і утворили, власне, міжнародний науково-дослідницький колектив.

Перша координаційна нарада партнерів відбулася із залученням учасників МНДК. Було обговорено організаційні питання реалізації проекту, порядок і способи комунікації. Узгоджено склад міжнародних робочих груп експертів, графік спільного розроблення ними методологічних принципів науково-дослідної роботи. До слова, три із семи міжнародних груп експертів очолили представники ВНЗ-партнерів: доктор фізико-математичних наук, професор Дебреценського університету Шандор Кокенеші (Угорщина), директор наукового центру мікроелектроніки та нанотехнологій Жешувського університету професор Євген Шерегій (Польща) і професор Кошицького технічного університету Владімір Лісі (Словаччина). Напрями досліджень зазначених керівників експертних груп: «Нормативно-правова основа діяльності університетів та досвід впровадження інноваційних форм і методів їх функціонування відповідно в Республіці Польща, Угорщині, Словацькій Республіці. Решту експертних груп очолили авторитетні в галузі освіти і науки вчені – доктор педагогічних наук, професор, академік, перший віце-президент Академії педагогічних наук України В.І. Луговий, доктор соціологічних наук, професор, Надзвичайний і Повноважний Посол, директор ГО «Інститут транскордонного співробітництва» С.І. Устич, доктор фізико-математичних наук, професор, проректор з наукової роботи УжНУ І.П. Студеняк та ін.

З метою вироблення єдиного підходу до підготовки аналітичних матеріалів з проблем створення і функціонування інноваційних університетів менеджментом проекту було схвалено текст *Пам'ятки експерта наукового проекту*. Експерти мали виконати низку завдань, зокрема висвітлити такі вузлові питання [12]:

- Заклади вищої освіти у національній інноваційній системі країни (Угорщини, Словаччини, Польщі відповідно). Університет як учасник інноваційного процесу.
- Чи існує цілісна концепція інноваційного розвитку університетської системи освіти у Вашій країні? Її елементи та моделі.
- Інноваційна діяльність університетів країн Вишеградської четвірки. Правовий режим функціонування ВНЗ як провідних учасників інноваційної діяльності. Послатися на нормативні акти, що регулюють інноваційну діяльність університетів у Вашій країні. Обсяги штатних посад викладачів за напрямками навчання.
- Теоретичні засади підприємницької господарської діяльності вищих навчальних закладів.
- Напрями діяльності і функції інноваційного університету.
- Інноваційна інфраструктура університету (Вашого або найбільш показового для країни у цій сфері). За можливості проілюструвати графічно.
- Як здійснюється в університетах країни комерціалізація наукових розробок? Форми впровадження.
- Науковий парк як елемент інноваційної структури університету. Основні напрями діяльності, штатний розпис, проблеми та шляхи їх вирішення
- Схема організації й управління інноваційним ВНЗ (бажано проілюструвати графічно).
- Механізми стимулювання і заохочення з боку держави інноваційної діяльності університетів.

У квітні 2015 року в рамках міжнародної науково-практичної конференції «Мобільність освіти, інноваційна культура та соціальна відповідальність як ресурси конкурентоспроможності європейських університетів» (м. Ужгород) відбулася зустріч експертів проекту. На ній було здійснено аналіз поточних і прогнозованих проблем створення інноваційних університетів, обговорено хід підготовки учасниками МНДК аналітичних матеріалів.

У зустрічі взяли участь представники секретаріату Міжнародного Вишеградського фонду координатор програми К. Губова і менеджер програми Л. Бучкова, Генеральний консул Словаччини в м. Ужгороді Я. Буріанова, які висловили низку слушних пропозицій.

А вже у серпні того ж року в Навчальному-науковому інституті євроінтеграційних досліджень УжНУ під головуванням координатора проекту І. Артьомова відбулася нарада експертів і виконавців проекту з презентацією доповідей про виконані ними дослідження на базі спільно виробленої методології. Комунікація з окремими членами МНДК здійснювалася через Skype. До наради менеджментом проекту за допомогою першого віце-президента НАПН України В. Лугового було вивчено та проаналізовано значний обсяг інформації щодо впровадження інноваційного підходу до роботи у провідних університетах України, країн В-4 та окремих ВНЗ країн Америки та Азії.

Зроблено висновок, що підготовлені аналітичні матеріали стануть потужною основою для подальшої роботи з формування Концепції інноваційного розвитку УжНУ, яка розроблятиметься на основі європейського та світового досвіду діяльності вищої школи. Відзначено, що цьому прислужаться саме напрацювання зарубіжних учасників МНДК (Ш. Кокенеші, Є. Шерегія, В. Лісі).

Наступна зустріч членів сформованих міжнародних дослідницьких колективів відбулася на базі партнера – Кошицького технічного університету (Словацька Республіка). Партнери забезпечили високий рівень проведення заходу (облаштування і озвучення конференц-залу, залучення до дискусії словацьких колег, обговорення доповідей і вироблення рекомендацій).

Зустріч експертів передувала міжнародній науково-практичній конференції «Науковий парк як універсальна регіональна структура інноваційної діяльності», яка відбулася того ж дня – 3 березня 2016 року – на базі наукового парку ТЕХНІКОМ Кошицького технічного університету.

На конференції було презентовано Концепцію інноваційного розвитку ДВНЗ «УжНУ» на 2015-2025 рр. [15]. Участь у конференції, крім членів МНДК, взяли ректори, проректори, науковці Ужгородського національного та Кошицького технічного університетів.

Питання інноваційної діяльності європейських університетів порушили у своїх виступах учасники конференції з Ужгородського національного університету: доктор фізико-математичних наук, професор, проректор з наукової роботи Ігор Студеняк, доктор економічних наук, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин, директор НДІ державного управління і регіонального розвитку, професор Володимир Приходько, кандидат юридичних наук, провідний спеціаліст ННІ євроінтеграційних досліджень Аліна Гусь, доктор соціологічних наук, директор Інституту транскордонного співробітництва – партнера УжНУ в реалізації проекту Сергій Устич, кандидат економічних наук, директор Центру кар'єри УжНУ доцент Тетяна Бутурлакiна, кандидат

фізико-математичних наук, директор НДІ засобів аналітичної техніки доцент Йосип Головач.

З великою зацікавленістю були вислухані виступи-презентації словацьких партнерів, зокрема Франтішека Якоба – доцента, директора Наукового парку TECHNICOM Кошицького технічного університету, і Петера Тапака – очільника регіонального департаменту розвитку Кошицького самоврядного краю.

Ректори університетів підписали Меморандум про взаєморозуміння між Науковим парком «УжНУ» і Кошицьким технічним університетом.

Словацьким колегам було передано кілька комплектів навчально-методичного комплексу, розробленого в ході реалізації проекту.

Науковий доробок учасників МНДК було оформлено у вигляді 5 ґрунтовних випусків «Інформаційного бюлетеня» за відповідними напрямками досліджень [12].

Саме завдяки постійній комунікації між членами сформованих міжнародних наукових колективів, їх узгодженим діям вдалося досягти всіх задекларованих у проекті цілей і очікуваних результатів задля досягнення загальної мети – оптимізації інноваційної діяльності наукових установ і виробничих підприємств прикордонних територій. Зокрема:

- ✓ Досліджено досвід інноваційної діяльності провідних європейських університетів, зокрема країн В-4, інших держав Європи, Америки, Азії.
- ✓ Розроблено Концепцію інноваційного розвитку ДВНЗ «УжНУ» на 2015-2025 рр.
- ✓ Розроблено механізм ефективної співпраці між наукою та виробництвом шляхом організації регіональної інноваційної структури – Наукового парку «Ужгородський національний університет», створення і затвердження переліку пріоритетних напрямів діяльності якого погоджено наказом МОН України від 07.07.2015 р. №718.
- ✓ Започатковано діяльність Наукового парку, зокрема підготовлено і видано Каталог інноваційних проектів (українською і англійськими мовами), що сприяло підвищенню рівня економічних зв'язків між наукою, виробництвом і ринком, поліпшило стан попиту та пропонування інноваційної продукції у промисловому комплексі області.
- ✓ Започатковано науковий та організаційний супровід пропозицій юридичних та фізичних осіб стосовно реалізації інноваційних проектів, описаних у випущеному Каталогу, та їх упровадження у промислово-аграрний комплекс регіону.

- ✓ Функціонування Наукового парку, активізація роботи Центру трансферу технологій УжНУ підвищили рівень доступу до бази даних щодо пріоритетних видів інноваційної продукції, сприяли нарощуванню в економічній структурі регіону частки економіки знань та інновацій.
- ✓ Спільно з партнерами розроблено і випущено навчально-методичний комплекс з проблематики дослідження у складі 9 видань для впровадження у ВНЗ прикордонних регіонів сусідніх країн [7-9, 14, 27, 30, 31, 34].

У той же час виняткові важливість і актуальність проблематики проекту зумовили необхідність включення до плану досліджень нових тем, розроблення додаткових програмних документів, які обґрунтують інтеграційні пріоритети університету в освітньо-інноваційному просторі.

Тому за узгодженою пропозицією членів МНДК початковий план реалізації проекту було суттєво доповнено, зокрема такими заходами:

- ✓ З огляду на важливість УжНУ як інтегратора знань та інновацій в регіоні розділ Концепції, присвячений створенню і функціонуванню Наукового парку, було трансформовано в окремий програмний документ – Концепцію Наукового парку «УжНУ» і суттєво доповнено описом інноваційних проектів.
- ✓ Початковий намір підготувати публікацію за результатами дослідження трансформувався у випуск навчально-методичного комплексу (9 видань українською і англійською мовами). Комплекс одержав високу оцінку науковців. Варто згадати і його перемогу в загальноуніверситетському конкурсі на краще навчальне видання у листопаді 2016 р.

Акумулявання досвіду вчених різних країн привело до того, що першопочатковий план-проспект Концепції було значно розширено, оскільки розробники свідомо вирішили не обмежуватися рамками опису механізму ефективної співпраці між наукою та виробництвом. Концепція набула якості важливого програмного документа, **новизна якого полягає в таких аспектах:**

- **вперше** чітко сформульовано напрями і принципи **трансформації традиційного класичного університету**, яким є УжНУ, в інноваційний;
- окремий розділ присвячено діяльності і функціонуванню університету **як інтегратора знань науки та інновацій, важливого чинника регіонального зростання**, що має виняткове значення для усунення факторів периферійності прикордонних територій як України, так і країн сусідів – членів Євросоюзу;

- вперше розроблено **систему індексації і моніторингу складових інноваційного розвитку ВНЗ**, обґрунтовано критерії інноваційності цих складових;
- вперше висвітлено **напрями диверсифікації джерел фінансування інноваційного університету** в умовах автономної діяльності [1].

У березні 2016 року відбулася презентація Концепції інноваційного розвитку УжНУ на засіданні Вченої ради університету, з якою виступили координатор проекту директор НН Інституту євроінтеграційних досліджень УжНУ І. Артюмов, члени колективу розробників В. Приходько, Т. Бутурлакiна. В обговоренні Концепції взяли участь ректор, проректори, декани, завідувачі кафедр університету.

Вчена рада УжНУ у своєму рішенні схвалила Концепцію і рекомендувала структурним підрозділам університету використовувати її базові положення при стратегічному і поточному плануванні діяльності в процесі інтегрування в європейський освітній та науковий простори і трансформування університету в дослідницький інноваційний вищий навчальний заклад.

Важливий програмний документ також було розглянуто і схвалено на засіданні Вченої ради Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України в м. Києві, співробітниками якої здійснювалося наукове консультування розробників Концепції.

Що стосується інформаційного супроводу реалізації проекту, то він розпочався ще на підготовчому етапі заснуванням спеціального сайту: Innovative University (<http://www.innovative.uzhnu.edu.ua/uk/>). Заходи, здійснювані у рамках проекту, висвітлювались також на офіційному сайті Ужгородського національного університету (<http://www.uzhnu.edu.ua/>), де велася окрема рубрика «Інноваційний університет». Інформація про співпрацю з партнерами вміщувалась на сайтах Кошицького технічного університету (<http://www.tuke.sk/>) та Інституту транскордонного співробітництва (м. Ужгород, Україна): <http://www.instc.net/>.

Цей супровід як в УжНУ, так і максимально широко за його межами був важливим каналом доведення до громадськості змісту інноваційних змін і пропонуваніх результатів. Він орієнтувався на створення гнучкої системи зворотнього зв'язку, що дозволило відстежувати реакцію різних цільових груп проекту на зміст інформаційних матеріалів. Зокрема, протягом лютого-березня 2016 р. проект Концепції інноваційного розвитку Ужну було винесено на широке обговорення наукової спільноти та студентства шляхом розміщення на сайті університету.

Вважаємо, що позитивні результати досягнуто завдяки використанню таких основних форм інформаційного супроводу:

- Публічні заходи (2 круглі столи, 2 міжнародні наукові конференції, прес-конференція, зустріч і семінари в регіональних компаніях і на підприємствах, міжнародна виставка «Освіта і кар'єра» – 2015), на яких громадськість було інформовано про хід реалізації проекту і апробовано його результати.
- Оприлюднення результатів досліджень у друкованих виданнях українською та англійською мовами. Ці видання в обов'язковому порядку розіслано у центральні і регіональні публічні бібліотеки, передано в наукову бібліотеку УжНУ і книгозбірні ВНЗ-партнерів, МОН України, НАПН України, місцеві органи державної влади і самоврядування.

Крім того, за участі партнерів матеріали міжнародної наукової конференції видано як спільну публікацію Кошицького й Ужгородського університетів після схвалення їх до друку Вченими радами обох ВНЗ.

Матеріали про хід реалізації проекту друкувались у республіканській пресі, звучали у теле- і радіоефірі, розміщувались в інтернет джерелах. Регіональний телеканал «Данію» транслював в якості медіа-реклами відео-ролик тривалістю 9 хвилин про найважливіші результати проекту, інтерв'ю з розробниками Концепції.

Зауважимо, що було проведено професійну експертизу наукової продукції, створеної учасниками МНДК в процесі реалізації проекту.

Співробітництво з НАПН України, обговорення Концепції інноваційного розвитку УжНУ на Вченій раді Інституту вищої освіти викликали значне розширення аудиторії, потенційно зацікавленої у науковій продукції виконавців проекту.

Інноваційні розробки викликали інтерес з боку ВНЗ країн-сусідів, у зв'язку з чим збільшилася кількість договорів про співпрацю й активізувалася робота в їх рамках. А участь у Міжнародній виставці «Освіта і кар'єра – 2015» (м. Київ) дозволила широко представити інноваційні напрацювання виконавців проекту, що були відзначені високою нагородою – Гран-прі.

Що стосується зв'язку проекту з навчальним процесом, то його проблематика обиралася при написанні курсових і дипломних робіт, наукових статей. У кожному номері періодичних друкованих видань гуманітарного спрямування, що їх випускає УжНУ, публікувались матеріали про хід реалізації проекту, що значно розширювало зону інформування про нього.

Варто зазначити, що в ході реалізації проекту виникли нові цікаві форми взаємодії з партнерами. Завдяки цьому було підготовлено заявку на одержання стратегічного гранту Міжнародного Вишеградського фонду за напрямом «Регіональне співробітництво в безпековій політиці: Україна + В-4+Молдова». Прикметно, що один з найактивніших

членів МНДК – професор Шандор Кокенеші з Дебреценського університету (Угорщина) – став **Doctor Honoris Causa УжНУ**. Крім того, його, а також ще одного члена міжнародного наукового колективу – професора Євгена Шерегія з Жешувського університету (Польща) було обрано до складу Ради новоствореної громадської організації «Міжнародна асоціація випускників УжНУ».

Співпраця з партнерами триває і в рамках Міжнародного консорціуму університетів. Зазвичай на його щорічних засіданнях, які проходять під час святкування Днів УжНУ у жовтні, присутні науковці з ВНЗ-партнерів, з якими ужгородські вчені мали можливість вести спільну дослідницьку діяльність у МНДК.

Висновки і рекомендації

1. Міжнародні науково-дослідницькі колективи (МНДК), що створюються на певний період з метою розроблення конкретної науково-практичної проблеми, слід розглядати як важливу організаційну форму інноваційного менеджменту, що забезпечує розвиток інноваційної діяльності ВНЗ (поряд з науковими парками, консорціумами, бізнес-інкубаторами та ін.), як свого роду спеціалізовані творчі підрозділи, що покликані генерувати інноваційну наукоємну продукцію.
2. Діяльність МНДК як малих креативних груп є високоефективною формою зазначеного менеджменту. Саме в цих колективах відпрацьовується технологія формування команди згідно із соціокультурними нормами, відбувається оволодіння мистецтвом демократичного спілкування як технологією «горизонтальних» комунікацій.
3. Формування і діяльність міжнародних науково-дослідницьких колективів дозволяє значно поглибити і розширити тематику спільних досліджень проблем ТКС у сфері вищої освіти, особливо що стосується її інноваційного розвитку, передусім здійснити якісні зміни змісту і форми навчального процесу, привести їх у відповідність з європейськими інноваційно-методичними нормами.
4. Оскільки сьогодні нові знання і технології значно швидше реалізуються на практиці, а головним генеруючим джерелом виступають університети, діяльність МНДК дозволяє підняти на значно вищий рівень взаємодію учасників інноваційного процесу, використовуючи всі наявні можливості для їх прискореної адаптації в європейський науковий простір.
5. Діяльність досліджуваних колективів сприяє формуванню інтегрованих у господарському і просторово-економічному плані

транскордонних регіонів України, створенню системи взаємодії місцевих органів державної влади і самоврядування, територіальних громад прикордонних регіонів тощо.

6. Аналіз діяльності МНДК саме у спільних дослідженнях з проблем транскордонної співпраці дозволяє зробити висновок про те, що, попри відчутні здобутки, державна євроінтеграційна політика України, зокрема у сфері вищої освіти, ризикує втратити свою гнучкість і ефективність, якщо в процесі її формування й реалізації не враховуватиметься зростаючий вплив факторів глобалізації й світової інтеграції.
7. Проблема підвищення ефективності транскордонної співпраці на сучасному етапі вимагає глибоких наукових досліджень, спрямованих на подальше виявлення особливостей впливу процесів глобалізації. Між тим регіональний соціум і громадянське суспільство поки що інертно налаштовані до поточних і можливих ризиків, безпосередньо пов'язаних з питаннями національної безпеки України. Сусідні держави під виглядом підтримки євроінтеграційного курсу України і нагальних потреб єврорегіонального співробітництва, начебто притаманних об'єднаній Європі, здійснюють легальний і тіньовий тиск для просування власних інтересів у прикордонних регіонах, зокрема у Закарпатті, що засвідчила нещодавня ситуація довкола т.зв. «мовних» статей Закону України «Про освіту» [2, 5].
8. Перспективою подальших досліджень може бути окреслення принципів створення та діяльності не тільки МНДК, а мультикультурних університетських дослідницьких центрів.

-
1. Експертний висновок щодо Концепції інноваційного розвитку ДВНЗ «Ужгородський національний університет» на 2015–2025 рр. / В.І. Луговий. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.innovative.uzhnu.edu.ua/uk/>
 2. Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: зб. наук. праць за матеріалами круглого столу експертів (м.Ужгород, 20 квітня 2012 р.) / Відп. ред. І.В.Артьомов. – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – 364 с.
 3. Закон України «Про транскордонне співробітництво» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>
 4. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
 5. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
 6. Звіт про пілотне емпіричне соціологічне дослідження «Кордони очима людей». – Ужгород: Ліра, 2014. – 87 с.
 7. Інновації у вищій освіті: вітчизняний і зарубіжний досвід: навч. посіб. / І.В. Артьомов, І.П. Студеняк, Й.Й. Головач, А.В. Гусь. – Ужгород: ПП «АУТДОР-ШАРК», 2015. – 348 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 23).

8. Інновації у вищій освіті: глосарій термінів і понять / [уклад.: І.В. Артьомов, А.В. Шершун, С.В. П'ясецька-Устич]. – Ужгород: ПП «АУТДОР – ШАРК», 2015. – 160 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 25).
9. Інновації у вищій освіті: актуальні аспекти: робоча програма і методичні рекомендації до вивчення дисципліни / упоряд. І.В. Артьомов. – Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2016. – 212 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 26).
10. Інновації у вищій освіті: У 2 частинах. Ч. I. Аналітичний огляд / упорядкування і загальна редакція І.В.Артьомова. – Ужгород: ПП «АУТДОР – ШАРК», 2016. – 384 с. (INNOVATIONS IN HIGHER EDUCATION – Based on materials of the research project “Innovative university – tool of integration to European educational and research area”. – In 2 parts. Part I. Analytical review).
11. Інновації у вищій освіті: У 2 частинах. Ч. II. Наукові розробки / упорядкування і загальна редакція І.В.Артьомова. – Ужгород: ПП «АУТДОР – ШАРК», 2016. – 324 с. (INNOVATIONS IN HIGHER EDUCATION – Based on materials of the research project “Innovative university – tool of integration to European educational and research area”. – In 2 parts. Part II. Scientific developments).
12. Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.innovative.uzhnu.edu.ua/uk/>
13. Інноваційний університет: концепція становлення і розвитку: монографія / І.В. Артьомов, І.П. Студеняк, С.І. Устич та ін.; за заг. ред. І.В. Артьомова. – Ужгород: ДВНЗ «УЖНУ», 2016. – 524 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 30).
14. Концептуальні і правові основи інновацій у вищій освіті: навч. посіб.-хрестоматія / за заг. ред. І.В.Артьомова. – Ужгород: ПП «АУТДОР – ШАРК», 2015. – 336 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 24).
15. Концепція інноваційного розвитку ДВНЗ «Ужгородський національний університет» на 2015-2025 рр.: наукова розробка за результатами реалізації стандартного гранту № 21470150 Міжнародного Вишеградського фонду (2015-2016рр.) / В.І. Смоланка, І.В. Артьомов, В.П. Приходько та н.. – Ужгород: ПП «А.А. Демидов», 2016. –81 с.
16. Концепція Наукового парку ДВНЗ «УЖНУ». Каталог інноваційних проектів: наукова розробка за результатами реалізації стандартного гранту № 21470150 Міжнародного Вишеградського фонду (2015-2016рр.) / В.І. Смоланка, І.В. Артьомов, І.П. Студеняк та н.. – Ужгород: ПП «А.А. Демидов», 2016. –143 с.
17. Концепція сервісу транскордонного співробітництва. – Ужгород: Ліра, 2014. – 134 с.
18. Методичний посібник із проведення емпіричного соціологічного дослідження транскордонного співробітництва. – Ужгород: Ліра, 2014. – 111 с.
19. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/.../4455.pdf>
20. Оптимізація транскордонної статистики: зб. наук. пр. /відпов. ред.: Сергій Устич, Йозеф Оленські, Марек Чьєриаль-Волян, Ян Цупер, Василь Симчера. – Ужгород: ТТС, 2014. – 324 с.
21. Робоча програма навчального курсу «Соціологія транскордонних процесів». – Ужгород: Ліра, 2014. – 76 с.
22. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=48722>
23. Суловська Т.Є. Організаційно-економічні форми інтернаціоналізації університетської діяльності: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.02

[Електронний ресурс] / Т.Є.Сусловська; ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – К., 2011. – 22 с.

24. Транскордонне співробітництво України: стан, проблеми, перспективи: монографія / за заг.ред. І.В. Артьомова. – Ужгород: МПП «Гражда», 2012. – С. 368-379.
25. Устич С. Система індексації та моніторингу транскордонного співробітництва на новому Східному кордоні Європейського Союзу / Сергій Устич // Ефективність транскордонного співробітництва через міжнародний моніторинг та координацію діяльності національних суб'єктів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 8-9 квітня 2011 р.). Спец. вип. зб. наук. пр. «Геополітика України: історія та сучасність». – Ужгород: Ліра, 2011. – С. 11-29.
26. Arthur W.B. The Nature of Technology: What it is and How it Evolves / Arthur W. B – Boston: The Free Press and Penguin Books, 2009.
27. Conceptual and legal basis of innovations in higher education: Study manual-anthology / edited by I. Artjomov, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor. – Uzhhorod: SU “Uzhhorod National University”, 2016. – 268 p.
28. H. Etzkowits. The Triple Helix: University – Industry – Government Innovation in Action. – Routledge. – 2008. – 180 pp.
29. Innovative university: concept of formation and development: monograph / I.V. Artjomov, I.P. Studenyak, S.I. Ustych and others; under the general editorship of I. Artjomov – Uzhhorod: SU «UzhNU» 2016. – 524 p. (A series of «European Integration: Ukrainian Dimension». Issue 30).
30. Innovations in higher education: domestic and foreign experience: Study manual / I. Artjomov, I. Studenyak, J. Golovach, A. Gus. – Uzhhorod: SU “Uzhhorod National University”, 2016. – 348 p. (A series of “European Integration: Ukrainian Dimension”. Issue 27).
31. Innovations in higher education: glossary of terms and definitions / edited by I.Artyomov; [authors-compilers: I.Artyomov, A.Shershun, S.Pyassetska-Ustych]. – Uzhhorod: SU «Uzhhorod National University», 2016. – 160 p. (A series of «European Integration: Ukrainian dimension». Issue 29).
32. Innovation Union Scoreboard 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/files/iis-2015_en.pdf
33. OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Innovation for Growth: http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-science-technology-and-industryscoreboard-2013_sti_scoreboard-2013-en.
34. WORK PROGRAM AND RECOMMENDATIONS FOR ACADEMIC DISCIPLINE “INNOVATIONS IN HIGHER EDUCATION: ACTUAL ASPECTS” / edited by I.Artyomov. – Uzhhorod: SU «Uzhhorod National University», 2016. – 74 p. (A series of «European Integration: Ukrainian dimension»).